

Dušan Kveder-Tomaž, O osvobodilni vojni. Uredil Anton Bebler, Ljubljana 1975; strani 288 s fotografijami.

Zbornik člankov in razprav Dušana Kvedra-Tomaža ter sestavkov njegovih sodelavcev in sodobnikov o njem, ki jih je zbral in uredil Anton Bebler, izdala pa Državna založba Slovenije v počastitev tridesete obletnice narodne osvoboditve in zmage v narodnoosvobodilni vojni jugoslovanskih narodov, je knjiga, ki glede na svojo vsebino predstavlja na Slovenskem večplastno posebnost.

Čeprav sestava člankov (spisi iz obdobja NOB, spisi iz povojnega obdobja in življenjepisni del) kot celota teži podati duhovno in življenjsko podobo Dušana Kvedra-Tomaža, njegovo biografijo kot enega od vodilnih osebnosti v narodnoosvobodilni vojni na Slovenskem, je knjiga po svoji vsebini pravzaprav kakovostna teoretična razlaga nekaterih bistvenih vprašanj ustvarjanja in vodenja revolucionarne vojske, ki se je iz začetnih malih partizanskih enot razvijala v visoko organizirano narodnoosvobodilno vojsko, po zmagi in končani vojni pa postala sodobno opremljena oborožena moč nove države, armada, ki brani novo socialistično družbo, zgrajeno na samoupravnih načelih in na izročilih narodnoosvobodilnega boja in revolucije, v kateri je nastala. Ne samo da jo brani, temveč je tudi njen soustvarjalec.

Knjiga »O osvobodilni vojni« seveda ni mogla zajeti vseh vprašanj široke vojaške problematike, saj se z mnogimi Kveder ni bavil in o njih pisal, toda bistveno je to, da so z njo v slovenski literaturi načeta najbolj bistvena teoretična vprašanja vojaške izvedenosti, doktrine in misli, v mnogočem izhajajoče prav iz slovenske bojne prakse v narodnoosvobodilni vojni. Hkrati je njen pomen v tem, da so na enem mestu in v slovenščini na ustrezen način zbrani najpomembnejši sestavki največjega slovenskega vojaškega teoretika.

Poudariti je treba, da Kveder kot tudi drugi znameniti ustvarjalci, ki so oblikovali duha osvobodilnega gibanja in revolucije ter posploševali izkušnje tega boja, ni bil le teoretik v najožjem smislu besede. Teoretični izsledki in spoznanja, njihovo oblikovanje in posredovanje v ustrezne sredine vojaških in političnih kadrov v vojski in izven nje, so bili le del njegove aktivnosti, to je bil zanj način, s katerim je dvigal raven njihove zavesti, jim dajal jasnejšo usmeritev in napotilo za akcijo. Zato so njegovi članki in razprave takšni, kot jih je terjala določena etapa naše revolucije in izgradnje in so sestavni del vojaške politike v tedanjem trenutku. V tem njegovem načinu dela lahko vidimo dve bistveni značilnosti njegovega pojmovanja marksistične, tudi vojaške teorije: ona mora biti posploševanje izkušenj prakse zavoljo prakse in, drugič, ona mora osvetljevati pot naprej, mora širiti vidike na poti k uresničitvi ciljev revolucije.

V vrsti Kvedrovih člankov in razprav je zlasti pomembna razprava, ki ima naslov »Teritorialna vojna«. Na podlagi izkušenj slovenske in jugoslovanske narodnoosvobodilne vojne je v njej podal idejnoteoretične zasnove doktrine splošne ljudske obrambe, ki jo je kasneje sprejela socialistična Jugoslavija in po njenih načelih organizirala svoje obrambne priprave. Toda ta razprava ima še širši pomen. Pravzaprav je Kveder z njo teoretično obrazložil izkušnje iz druge svetovne vojne, ki jih v večji ali manjši meri uporabljajo prav nevrščene dežele in na njih gradijo svojo vojaško doktrino. To so pogledi, na katerih temelji njihova obramba pred morebitnimi agresorji in na katerih sloni tudi

moč sodobnih osvobodilnih in protikolonialnih gibanj in njihovih oboroženih enot.

Še posebej pa moramo poudariti vlogo Dušana Kvedra kot vojaškega zgodovinarja. Čeprav so podrobnosti v njegovih vojaško zgodovinskih razpravah, ki jih je pisal na podlagi tedaj še pomanjkljivih podatkov in kmalu po končani vojni, netočne in zato teh razprav urednik Anton Bebler ni mogel vključiti v knjigo, pa so toliko bolj dragocene njegove analize. Na tem področju nam je učitelj in vzornik. Njegova dela niso le primer, kako pisati narodovo vojaško zgodovino, še bolj so zgled v tem, kako izluščiti iz nje bistvene, dolgoročne izkušnje in jih posredovati kot napotilo za današnji in jutrišnji dan. Prav poglabljanje v vojaško zgodovino narodnoosvobodilne vojne in njegovo bogato vojaško delo kot vojaškega voditelja pa je Kvedru omogočilo, da je postal in ostal velikan teoretične vojaške misli, ki so ji vir izročilo in izkušnje slovenska in jugoslovanska osvobodilna vojna.

Zdravko Klanjšček

Bollettino dell' istituto regionale per la storia del movimento di liberazione nel Friuli Venezia-Giulia.

Od leta 1973 so izšle v Trstu štiri številke nove zgodovinske revije, ki jo izdaja tržaški inštitut za zgodovino osvobodilnega gibanja v deželi Furlaniji — Julijski krajini. Glavni urednik je univ. profesor G. Miccoli, sodelujejo pa notranji in zunanji sodelavci inštituta in člani oddelka za zgodovino pri tržaški filozofski fakulteti. Revija se že po zunanji obliki postavlja v okvir publikacij, ki so široko mobilizacijske, z zgodovinsko vsebino in bi morala izhajati trikrat letno na 30, 40 straneh in stane 200 lir. Revija je sestavljena iz ustaljenih rubrik: Prispevki k diskusiji, Ocene in poročila in Dokumenti.

V prvi in ostalih številkah revije, je uvodnik glavnega urednika posvečen programski usmeritvi te publikacije in inštituta, ki jo izdaja. Seveda je najpomembnejše delo zbiranje gradiva o osvobodilnem gibanju v Furlaniji—Julijski krajini, vendar si uredniki revije postavljajo še nalogo kompleksnejšega iskanja razrednih komponent italijanskega fašizma v smislu, da ne bi bil fašizem prikazan le kot abnormalen izsek nekega obdobja, ampak kot politični izraz tistih centrov oblasti in finančnega kapitala, ki so v fašizmu videle obrambo svojih interesov, in ki niso bile poražene leta 1945. Zato se uredniki revije trudijo, da bi prerasli okvir proučevanja italijanskega osvobodilnega gibanja in se vključili v tok sodobne zgodovine, ki naj se vsakodnevno konfrontira s socialno in politično aktualnostjo. Revija naj bi bila torej tista točka, kjer se zgodovinski problemi srečujejo s političnimi, v težnji po čim večji sensibilizaciji, čim širšega kroga ljudi. V vse večji meri se uredniki obračajo na zgodovino Trsta in dežele Furlanije—Julijske krajine, kjer je uradno zgodovinopisje še prežeto z miti in tabuji, ki z zgodovino nimajo nič skupnega. Da bi prešli vse mistifikacije, so si avtorji te revije postavili kot idejni cilj, proučevanje tiste zgodovine, ki jo uradno zgodovinopisje tržaškega kulturnega prostora ne pri-